

De Tuinbouwmonitor

De huidige staat van de
Zuid-Hollandse tuinbouwsector

November 2023

Krachtig Zuid-Holland

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Thema 1: Een kwalitatief beter & duurzaam productieareaal	4
Thema 2: Bewerkstelligen van de energietransitie	6
Thema 3: Versnelling van de transitie door innovatie	8
Thema 4: Verbeterde biodiversiteit, waterkwaliteit en verduurzaming van de gietwatervoorziening	10
Thema 5: Duurzame bereikbaarheid & logistiek tuinbouw	12
Thema 6: Human Capital	14
Thema 7: Vermarkten van kennis naar landen buiten Europa	16
Thema 8: Versterken van het tuinbouwnetwerk	18

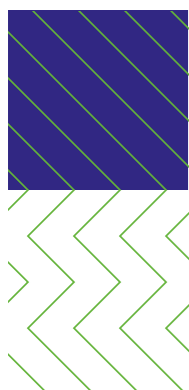
Voorwoord

Geachte lezer,

Voor u ligt de brochure van de nulmeting van de Tuinbouwmonitor Zuid-Holland. In deze brochure wordt aan de hand van acht verschillende thema's een beeld van de huidige situatie in de tuinbouwsector in Zuid-Holland geschetst. Het doel van deze Tuinbouwmonitor is om relevante trends in de sector in beeld te brengen. Om een zo volledig mogelijk beeld te geven van de actuele situatie in de tuinbouwsector is gebruik gemaakt van zowel kwantitatieve als kwalitatieve indicatoren. Hiermee wordt een duidelijk, objectief verhaal verteld. De achterliggende data en uitgebreidere tekst en uitleg over de verschillende indicatoren zullen begin 2024 online te raadplegen zijn. Naast kwantitatieve gegevens wordt er inzicht gegeven in hoe partners de inzet van de provincie op verschillende thema's waarderen. Deze nulmeting van de Tuinbouwmonitor Zuid-Holland biedt zo een goede focus om de komende jaren te werken aan de verschillende thema's binnen de tuinbouwsector van Zuid-Holland. Per indicator wordt het interval waarop data vernieuwd moet worden nader bepaald. Hiermee maken we de Tuinbouwmonitor Zuid-Holland tot een dynamisch en interactief platform.

Met vriendelijke groet,

Meindert Stolk
Gedeputeerde Economie en Innovatie

Thema 1: Een kwalitatief beter & duurzaam productieareaal

De tuinbouwsector streeft naar een klimaatbestendig en modern productieareaal, met daarbij aandacht voor duurzame productie, circulaire inrichting, meer biodiversiteit en beschikbaarheid van energie en warmte, schoon water en andere productiefactoren. De tuinbouwmonitor brengt in kaart hoe we er op dit thema voorstaan. Dit inzicht wordt verkregen op basis van de gegevens over het gemiddelde areaal en de moderniteit van tuinbouwbedrijven in Zuid-Holland. Daarnaast wordt ook de bijdrage van de provincie Zuid-Holland in gebiedsontwikkelprocessen hierin meegenomen. Voordat we de diepte in gaan, is een schets van de tuinbouwsector van Zuid-Holland op zijn plek. In 2022 telde Zuid-Holland 1955 verschillende tuinbouwbedrijven, ten opzichte van 3379 in 2010. Tot 2019 was er een jaarlijkse daling van het aantal bedrijven, de afgelopen 4 jaar is dit gestagneerd. **Het gemiddelde areaal van tuinbouwbedrijven is in de periode 2010 – 2022 wel toegenomen.** Het totale areaal tuinbouw in Zuid-Holland bedroeg in 2022 **8860 hectare**.

Moderniteit

Onder moderniteit verstaan we de waarde die duurzame productiemiddelen vertegenwoordigen. Om hier een getal aan te hangen wordt gebruik gemaakt van een percentage. Dit percentage staat voor de verhouding tussen de boekwaarde en de nieuwwaarde van de duurzame productiemiddelen (dpm). Een percentage van 15% betekent dus dat het productiemiddel nog 15% waard is van wat de nieuwwaarde was. Nieuwe investeringen zorgen voor een stijging van de waarde en daarmee dus een stijging van het percentage.

Glasopstanden

De moderniteit van glasopstanden op glastuinbouwbedrijven in Zuid-Holland toont vanaf 2010 (eerste jaar van de weergave) een neerwaartse trend, maar is de laatste jaren vrij stabiel: rond de **15% bij snijbloemen en glasgroentebedrijven** en circa **20% bij pot- en perkplantenbedrijven**.

Indicator

1. Het gemiddelde areaal van bedrijven in de tuinbouw in Zuid-Holland door de tijd heen. Data op niveau Zuid-Holland.

Gebouwen

De moderniteit van gebouwen toont bij de **glasgroentebedrijven** al jaren een neerwaartse lijn met **34%** in 2021. Voor de **sierteeltbedrijven** is de moderniteit van de gebouwen de laatste jaren vrij stabiel: rond de **30-35%**.

Installaties

De moderniteit van installaties binnen de glastuinbouw laat een stabiele en soms licht stijgende lijn zien met waarden tussen de **20-25%**. Investeringsmomenten zijn te herkennen aan een stijgende trend, waarbij ook meegenomen moet worden dat de kwaliteit van bijvoorbeeld kasgebouwen de laatste twintig jaar verbeterd is, waardoor vervanging en vernieuwing uitgesteld kan worden.

Boomkwekerijen

De moderniteit van gebouwen, installaties, machines en werktuigen van boomkwekerijbedrijven in Zuid-Holland laat de laatste jaren een stabiele tot licht stijgende lijn zien. Dit duidt erop dat er geïnvesteerd wordt. De moderniteit in 2021 varieert van circa **30% bij gebouwen** tot **25% bij machines en werktuigen** en circa **20% bij installaties**. Een opvallende trend hierbij is dat de dpm van boomkwekerijbedrijven nagenoeg stabiel is.

Inzet door en waardering van de provincie

In opdracht van de provincie heeft KWINK groep begin 2023 een evaluatie gedaan op hoe externe partners de provinciale inzet beoordelen. Uit deze evaluatie kwam naar voren dat de inzet van de provincie op de modernisering van de (glas)tuinbouw over het algemeen met waardering wordt bekeken. De rol die de provincie op zich neemt als spil tussen verschillende actoren wordt als prettig ervaren. Dit geldt ook voor de betrokkenheid, expertise en toegankelijkheid. Wel kwam naar voren dat de organisatiestructuur en besluitvormingsprocessen van de provincie ondoorzichtig kunnen zijn en dat het qua besluitvaardigheid beter kan. Dit zijn punten om in de komende jaren aan te werken.

Thema 2: Bewerkstelligen van de energietransitie

Energietransitie is cruciaal voor de tuinbouw omdat het de sector duurzamer maakt en de ecologische voetafdruk verkleint. Tuinbouw is afhankelijk van energie-intensieve processen zoals verwarming, belichting en irrigatie, wat vaak leidt tot aanzienlijke CO₂-uitstoot. Door over te schakelen naar hernieuwbare energiebronnen en energie-efficiëntie te verbeteren, kan de tuinbouw haar milieu-impact verminderen. Dit verlaagt niet alleen de operationele kosten, maar draagt ook bij aan het behoud van natuurlijke hulpbronnen en versterkt de concurrentiepositie van de sector in een snel veranderend klimaatbewust zakelijk landschap. De doelstelling die de tuinbouwsector zichzelf gesteld heeft, is om in 2040 klimaatneutraal te zijn. In de Tuinbouwmonitor wordt gekeken naar kwantitatieve gegevens over de totale CO₂-emissie en het aandeel duurzame energie in de Zuid-Hollandse tuinbouwsector. Daarnaast worden ook kwalitatieve indicatoren gebruikt om een beter beeld te krijgen over wat de provincie kan doen om de transitie te versnellen en welke goede voorbeelden er al in onze tuinbouwsector bestaan.

CO₂- en stikstofemissie

Uit recent onderzoek van Blueterra in opdracht van de provincie Zuid-Holland komt naar voren dat de CO₂-uitstoot van de glastuinbouw in Zuid-Holland neerkwam op 3,1 megaton per jaar in 2021. Dit is een lichte stijging van 0,2 megaton ten opzichte van 2015. Wanneer we kijken naar de totale uitstoot van CO₂ van de hele tuinbouwsector in Nederland, zien we de laatste jaren dezelfde lichte stijging. Waar de uitstoot jarenlang stabiel rond 5,7 megaton per jaar lag, is dit in 2021 toegenomen tot 6,5 megaton per jaar. **De Zuid-Hollandse glastuinbouw is verantwoordelijk voor bijna de helft van de totale uitstoot door tuinbouw in Nederland.** Daarbij moet gezegd worden dat ook bijna de helft van alle glastuinbouw in Nederland zich in Zuid-Holland bevindt. De waargenomen stijging is deels te verklaren door een lagere buitentemperatuur, een toename van het areaal en een hogere verkoop van elektriciteit in deze periode. Deze hoeveelheid ligt wel nog steeds 4% onder de uitstoot van het niveau van 1990. De harde landelijke doelstelling is dat de uitstoot wordt teruggebracht tot 4,3 megaton broeikasgassen per jaar. Voor de uitstoot van NOx (stikstof dat vrijkomt bij verbranding van fossiele brandstoffen) geldt dat er een sterk dalende trend in uitstoot door glastuinbouw te zien is. **Waar in 2010 de glastuinbouw nog voor 64% verantwoordelijk was voor NOx-emissies in de Zuid-Hollandse land- en tuinbouwsector, was dit in 2020 gedaald naar 43%.** Ook de totale uitstoot door de land- en tuinbouwsector daalde in deze periode van ruim 7,5 kiloton naar 4 kiloton. Deze vorm van stikstof is anders dan NH₃ (ammoniak), wat vooral bij veehouderijen wordt uitgestoot.

Indicatoren

2. CO₂-emissie Zuid-Hollandse tuinbouwsector.
Data op niveau Zuid-Holland en nationaal.
3. Aandeel duurzame energie in de Zuid-Hollandse tuinbouwsector.
Data op nationaal niveau.

Duurzame energie

Van het aandeel duurzame energie zijn alleen landelijke cijfers beschikbaar. Het aandeel duurzame energie in de tuinbouw is op landelijke schaal toegenomen tot 11,9% in 2021. Dit is een stijging met 10% ten opzichte van 2010, waar het aandeel nog maar 1,9% bedroeg. **Samen met de inkoop van warmte en elektriciteit komt het aandeel energievoorzieningen zonder CO₂-emissies op 22%**, bijna een verdubbeling sinds 2010. Van het totale duurzame energieverbruik is 92% te vinden in warmtebronnen, zoals aardwarmte. 14 van de 25 geothermiebronnen in Nederland bevinden zich in Zuid-Holland, waarvan er 9 voor de glastuinbouw gebruikt worden. Daarnaast zijn er nog 6 geothermie-projecten voor de glastuinbouw in ontwikkeling. Hiermee is de provincie koploper op het gebied van aardwarmte. De andere 8% is terug te vinden in elektriciteit uit inkoop en duurzame opwekking.

Ambities

De stijgende trend van duurzame energievoorziening sluit goed aan bij de ambities die in het huidige coalitieakkoord zijn uitgesproken. Hierin staat dat **we van fossiele energiebronnen af gaan** en meer in willen zetten op **energiebesparing, zon- en windenergie en warmtebronnen** in onze provincie. Binnen de tuinbouw wordt hier ook hard aan gewerkt door ondernemers zelf. Een mooi voorbeeld hiervan is de aardwarmte-installatie van Ammerlaan – The Green Innovator. Als een van de voorlopers op het gebied van aardwarmte hebben zij een eigen warmtenet opgericht. Hiermee verwarmen ze niet alleen hun eigen kas, maar ook 543 appartementen, een zwembad, een school en 28 andere tuinbouwbedrijven.

Rol van de provincie & de waardering daarvan

Uit de evaluatie door Kwink groep komt naar voren dat de stakeholders de rol van de provincie als verbinder/facilitator erg prettig vinden. Gezien wordt dat het netwerk van de provincie groter is dan dat van de afzonderlijke partijen zelf en dat het samenbrengen van het netwerk ook echt wat oplevert. De betrokkenheid van medewerkers van de provincie zorgt ervoor dat er een gevoel van vertrouwen heerst onder de geïnterviewde partijen en dat zij daardoor ook het gevoel hebben dat er samen met de provincie een uitdaging wordt aangegaan. Tegelijkertijd is er ook behoefte aan een duidelijke visie op het gebied van energietransitie door de provincie, zodat betrokken partijen beter weten wat er op lange termijn verwacht wordt. Daarnaast worden er soms nog te weinig concrete resultaten behaald (niet slechts door de provincie), soms door te veel focus op één onderdeel, of omdat er vooral gepraat wordt zonder dat daar concrete stappen aan verbonden zijn.

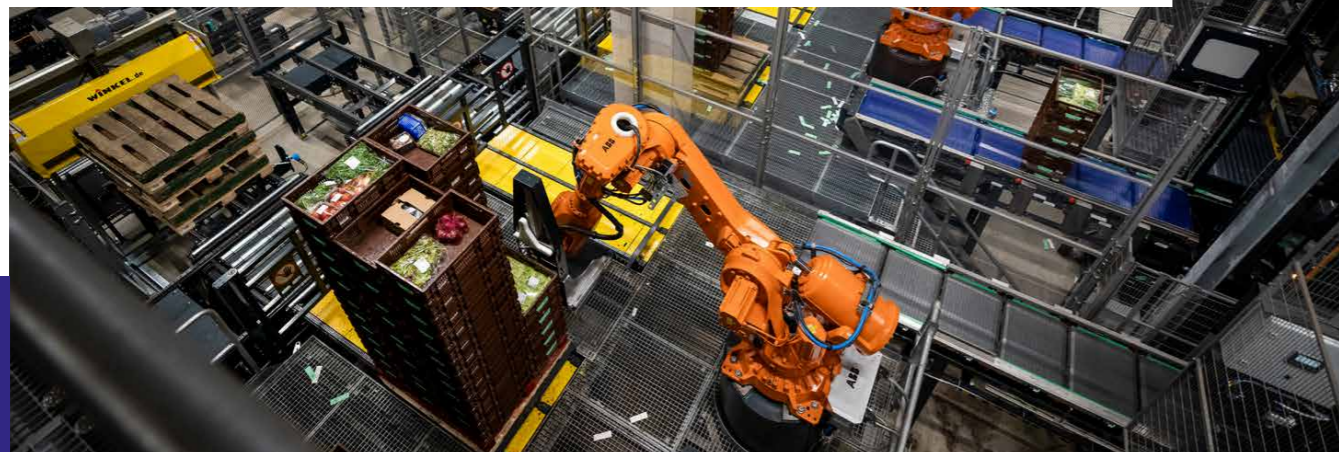

Thema 3: Versnelling van de transitie door innovatie

Het Nederlandse tuinbouwcluster behoort tot de wereldtop. Om die positie vast te houden, is continue innovatie noodzakelijk. Hiervoor is het Innovatiepact door de Greenport West-Holland in het leven geroepen. Binnen dit Innovatiepact werken onderwijs, ondernemers en overheid, waaronder de provincie Zuid-Holland, in de zogenoemde 'triple-helix' samen aan ontwikkeling van innovatie in Zuid-Holland. Het eerste Innovatiepact werd in 2018 ondertekend en heeft zich succesvol getoond. Ondertussen is het Innovatiepact 2 ondertekend, dat doorloopt tot februari 2025. Binnen dit pact valt een breed scala aan onderwerpen, zoals circulariteit, digitalisering, human capital, vertical farming en natuurinclusief telen.

Omzet van projecten binnen Innovatiepact

Een van de eerste kwantitatieve indicatoren die gebruikt is om een beeld te schetsen over de betrokkenheid van de provincie bij het Innovatiepact, is de omzet van de projecten binnen dit pact. In de periode van 2018 tot aan nu is de **totale omzet binnen het innovatiepact 132,5 miljoen euro**. Van dit bedrag is iets meer dan **2,5 miljoen euro bijdrage vanuit provincie Zuid-Holland**. Dit is een multiplier van ruim 50 op de provinciale bijdrage. De bijdrage van de partners van het Innovatiepact kwam neer op **65,4 miljoen euro** en **64,6 miljoen euro** komt voort uit andere subsidies. De huidige status van het Innovatiepact is dat er **47 projecten akkoord** zijn, **49 projecten gereed** zijn, **37 projecten gestopt** zijn en er nog **11 in ontwikkeling** zijn. Het grootste deel van de gestopte projecten is in de aanloopfase gestrand en dus nooit echt van start gegaan.

Indicator

4. Omzet uitgevoerde projecten binnen het Innovatiepact.
Data op niveau Zuid-Holland.

Verschuiving naar doorbraakinnovaties

Binnen het Innovatiepact is er een verdeling tussen doorbraak- en optimalisatietrajecten. Waar optimalisatietrajecten zich richten op het optimaliseren van bestaande innovaties of programma's, ligt de nadruk bij doorbraaktrajecten op nieuwe kennis en ideeën. Deze doorbraakinnovaties zijn vaak onderwerpen die veel inzet, samenwerking en energie van de partners vragen, maar ook een grote impact hebben op alle partijen in de regio. Met het Innovatiepact 2 is de aandacht meer verschoven naar deze doorbraakinnovaties, om zo de koppositie nog steviger in handen te houden.

Rol van de provincie & de waardering daarvan

Uit monitoring van het Innovatiepact door de Greenport West-Holland zelf is gebleken dat het Innovatiepact een essentiële bijdrage levert aan het versterken van de concurrentiepositie van de Zuid-Hollandse tuinbouw. De betrokken partijen beschouwen het pact overwegend als positief, zij zien dat er resultaten behaald worden door samenwerking binnen het Innovatiepact. Een aantal aanbevelingen dat meegenomen moet worden naar de toekomst, is dat er constant gezocht moet worden naar het uitbreiden en betrekken van ondernemers, zowel bestaande als nieuwe, en dat human capital een van de belangrijkste trajecten is binnen het Innovatiepact. Human capital vraagt een andere benadering dan de afgelopen jaren, om zo te zorgen dat kennis hierover bij alle stakeholders geborgd wordt en er zo voldoende expertise in het ecosysteem blijft. Hiermee wordt vergrijzing van de tuinbouwsector voorkomen en kan aanwas van (noodzakelijke) kennis en expertise gewaarborgd worden.

Een aantal concrete resultaten die bereikt zijn binnen het Innovatiepact zijn:

- Fieldlabs over vertical farming
- Het deelakkoord
- Cyberweerzaamheidscentrum
- Het programma 'next generation entrepreneur', een tweejarig programma voor ondernemers die op het punt staan het bedrijf over te nemen, of dat net hebben gedaan.
- Succesvolle aanvraag Katapult bij het nationaal Groeifonds, waardoor een impuls van 21 miljoen wordt gegeven aan Human Capital op het gebied van energietransitie en digitalisering in de Greenport West-Holland.

Thema 4: Verbeterde biodiversiteit, waterkwaliteit en verduurzaming van de gietwatervoorziening

Biodiversiteit

De achteruitgang van de biodiversiteit is wereldwijd, dus ook in Nederland, een groot punt van zorg. In glastuinbouwgebieden zijn terreinen (braakliggend land, wegbermen, ruimte om de kas) beschikbaar die kunnen worden ingezet voor biodiversiteitsherstel.

Waterkwaliteit

Schoon, gezond en levend water in sloten, vaarten en kanalen is belangrijk voor de leefomgeving en de biodiversiteit. Schoon water is bovendien de basis voor onze drinkwater- en voedselvoorziening en belangrijk voor de economie. Binnen het beheergebied van Delfland hebben glastuinbouwbedrijven een grote invloed op de waterkwaliteit.

Verduurzaming gietwater

De beschikbaarheid van goed gietwater wordt steeds minder vanzelfsprekend, wat betekent dat bedrijven de watervoorziening voor de toekomst moeten regelen.

Meerdere instanties zijn de afgelopen jaren bezig geweest met het (door-)ontwikkelen van het dashboard op deze thema's. Ook binnen de provincie is er gewerkt aan monitoring, denk aan de monitor Leefomgeving. We zullen stilstaan bij wat we zien in de bestaande informatie en wat dat betekent voor Zuid-Holland.

Indicatoren

- 5: Aansluiten bij het Dashboard van individuele waterschappen over waterkwaliteit. Data op niveau Delfland.
- 6: Aansluiten bij monitoring Soortenontwikkeling in de monitor Leefomgeving. Data op niveau Zuid-Holland.
- 7: Aansluiten bij de toekomstige monitoring Lichthinder in de monitor Leefomgeving. Data op niveau Zuid-Holland.
- 8: Chemisch gewasbeschermingsmiddelen gebruik in Greenportsgebieden. Data op niveau Zuid-Holland

Waterkwaliteit

Het Hoogheemraadschap van Delfland monitort jaarlijks de kwaliteit van het water in hun gebied. Een van de indicatoren is de aanwezigheid van nutriënten in het water. De belangrijkste nutriënten zijn fosfor en stikstof, waarbij de glastuinbouw als een belangrijke bron geldt. Ondanks dat (nagenoeg) alle glastuinbouw in Delfland aangesloten is op riolering, komt er door bewuste of onbewuste lozing veel stikstof en fosfor in het water terecht. Bij de meest recente metingen (september 2023) is gebleken dat bij fosfaat 4642 metingen (van de 9927) de norm overschrijven, bij stikstof is dit 7758 van de 10001. Dit geeft aan dat er in een gebied dat gekenmerkt is door veel glastuinbouw, nog te vaak normen overschreden worden en dat een deel hiervan terug te leiden is naar de glastuinbouw zelf.

Gewasbeschermingsmiddelen

Ook de normen van gewasbeschermingsmiddelen worden nog te vaak overschreden. Hier is gelukkig wel een trend merkbaar waarbij de inspanningen om deze stoffen terug te dringen effect hebben. Er zijn echter nog steeds te veel stoffen in het water aanwezig om van een gezond ecosysteem te kunnen spreken. Naast het Hoogheemraadschap van Delfland hebben ook andere waterschappen en hoogheemraadschappen gegevens over de waterkwaliteit in hun gebied. Deze zijn online te raadplegen en worden ook in de digitale omgeving van de Tuinbouwmonitor opgenomen.

Monitor Leefomgeving

Een monitor die eerder door de provincie Zuid-Holland gebouwd is, is de monitor Leefomgeving. Omdat dit een bestaande monitor betreft, zal hier op aangehaakt worden voor de indicatoren die overeenkomen en is hiervoor in de tuinbouwmonitor geen eigen onderzoek verricht. Als we kijken naar de indicator 'Soortenontwikkeling' in de monitor Leefomgeving, valt te zien dat de monitor op het moment op oranje staat. Dit duidt op een stabiele situatie, die ook in de toekomst verwacht wordt. Wanneer we in het kader van de glastuinbouw bekijken welke inspanningen worden verricht om de biodiversiteit te versterken, valt te denken aan projecten zoals biodiversiteit in en rond de kas. In dit programma worden ondernemers bekend gemaakt met de opties om biodiversiteit in en rond hun kas te vergroten. Dit kan vervolgens op lange termijn bijdragen aan de algehele biodiversiteit in Zuid-Holland.

Lichthinder

Een andere indicator uit de monitor Leefomgeving die relevant is voor de tuinbouwmonitor is de indicator Lichthinder. Net als biodiversiteit staat deze op het moment op oranje. Dit betekent dat er ruimte voor verbetering is, maar dat er nog geen sprake is van een ernstige situatie. Wel is de verwachting dat de lichthinder voorsnog niet zal afnemen in Zuid-Holland.

Thema 5: Duurzame bereikbaarheid & logistiek tuinbouw

Duurzame logistiek is essentieel voor de tuinbouw vanwege de afhankelijkheid van tijdige leveringen en productkwaliteit. Efficiënte, milieuvriendelijke transportmethoden verminderen kosten, minimaliseren CO₂-uitstoot en verkleinen de ecologische voetafdruk. Dit bevordert niet alleen de winstgevendheid en concurrentiepositie van de sector, maar zorgt er ook voor dat verse producten op duurzame wijze bij consumenten worden gebracht, wat de vraag naar tuinbouwproducten ondersteunt. Het vijfde thema van deze monitor bekijkt de bijdrage aan duurzame bereikbaarheid & logistiek van de tuinbouw, maar ook de provinciale inzet rond Coolport en hoe het vervoer van goederen verder te verduurzamen is.

Verdeling vervoer via weg, spoor, lucht en zee

Om helder te krijgen hoe het speelveld eruit ziet, is gekeken naar wat de verdeling van vervoer van goederen is tussen weg, spoor, lucht en zee. De meest recente en volledige gegevens die hiervoor beschikbaar zijn, stammen uit 2019. Deze gegevens gaan over heel Nederland. **In 2019 werd er in totaal voor iets meer dan 9 miljoen ton aan tuinbouwgoederen geïmporteerd en voor 13,7 miljoen ton aan goederen geëxporteerd** door de Nederlandse tuinbouw. Deze cijfers beslaan dus niet alleen Zuid-Holland, maar geven wel een goede indicatie van de verhouding tussen de verschillende soorten vervoer. **Bij geïmporteerde goederen wordt ongeveer de helft over de weg vervoerd en ongeveer de helft via deepsea.** Bij geëxporteerde goederen is deze verhouding drastisch anders, waarbij 84,5% van alle goederen over de weg vervoerd wordt en maar 15% via deepsea. Het overige transport verloopt door de lucht. Een opvallende ontbrekende vervoerswijze bij zowel import als export, is het vervoer over spoor: in 2019 werd er niets geïmporteerd of geëxporteerd via het spoor.

Indicatoren

- 9: CO₂- en stikstofuitstoot van vervoer tuinbouwproducten
- 10: Modalshift in kaart brengen van het vervoer van Zuid-Hollandse tuinbouwgoederen van, naar en in Zuid-Holland. Data op nationaal niveau.
- 11: Reistijd, opstoppingen, knelpunten in het vervoer van tuinbouwproducten vanuit en naar Zuid-Holland

Nederland is, op Spanje na, de grootste vervoerder van tuinbouwgoederen over de weg. Tegelijkertijd is Spanje voor een shift naar vervoer over spoor een van de relevante bestemmingen. 44% van groente en fruit dat vanuit Spanje geïmporteerd wordt naar Nederland is geschikt voor import over spoor. Wanneer er voor 20.000 trailers uit Spanje overgestapt wordt op vervoer via het spoor, bespaart dit **7,2 miljoen kilometer wegvervoer, ruim 2 miljoen liter brandstof en 5503 ton CO₂-uitstoot**. Op het moment wordt er dus ook gekeken naar de mogelijkheden om meer in te zetten op vervoer over spoor.

Reistijd, opstoppingen en knelpunten in het vervoer van tuinbouwproducten

Het bleek voor deze nulmeting niet mogelijk om gespecificeerde data op dit thema voor Zuid-Holland te verzamelen. Deze indicator is daarom niet opgenomen in de Tuinbouwmonitor.

Rol van de provincie & de waardering daarvan

Wanneer er gekeken wordt naar de waardering van de inzet van de provincie op het gebied van logistiek komt wederom naar voren dat de verbindende rol van de provincie als zeer prettig wordt ervaren. Het samenbrengen van diverse partijen en het kunnen zijn van een spil tussen landelijk en lokaal zijn toegevoegde waarden die niet door de partijen los bereikt kunnen worden. Op het onderdeel Dutch Fresh Port is er wel een aantal aandachtspunten te benoemen ten aanzien van de inzet van de provincie. Zo wordt er genoemd dat de provincie op bestuurlijk niveau soms te terughoudend is geweest in het aanspreken van partijen op hun verantwoordelijkheden, waar dit wel door andere partijen gewenst/verwacht was. Ook wordt gezien dat de provincie een meer doorslaggevende rol zou kunnen nemen wanneer de provincie zich op sommige momenten harder zou opstellen. Dit zou positief kunnen werken om daadwerkelijk stappen te zetten, waarbij wel rekening gehouden wordt met de wensen en belangen van alle betrokken partijen.

Thema 6: Human Capital

Human Capital is van essentieel belang voor de tuinbouw omdat de sector sterk afhankelijk is van geschoolde arbeidskrachten. Het aantrekken, behouden en ontwikkelen van talent is cruciaal om te innoveren, efficiënt te produceren en te voldoen aan groeiende duurzaamheidsnormen. Investerings in de opleiding en het welzijn van medewerkers verbeteren de productiviteit en versterken de concurrentiepositie van de tuinbouwsector. Waar het onder de indicator van het Innovatiepact al ter sprake is gekomen dat Human Capital geldt als een van de meest essentiële onderdelen van het Innovatiepact, zal er hier verder ingegaan worden op verschillende aspecten van Human Capital in de tuinbouw in Zuid-Holland. Ook wordt hier de totale werkgelegenheid en het aandeel internationale werknemers uiteengezet voor de glastuinbouw in Zuid-Holland.

Werkgelegenheid

In 2021 bedroeg de werkgelegenheid van het totale **glastuinbouwcomplex** in Zuid-Holland ongeveer 40.000 arbeidsjaren, wat een stijging is van 16% ten opzichte van 2018. Dit komt neer op ongeveer **2,4% van de totale werkgelegenheid** van de provincie Zuid-Holland. De stijging van het aantal arbeidsjaren kan deels verklaard worden door de eerder genoemde toename van het totale areaal tuinbouw in Zuid-Holland. De werkgelegenheid van de **opengrondtuinbouw** in Zuid-Holland bedroeg in 2021 bijna 5100 arbeidsjaren en was daarmee goed voor **0,3% van de totale werkgelegenheid** in Zuid-Holland. De verdeling bij de glastuinbouw en opengrondtuinbouw naar onderdeel van de keten was bij beide sectoren ongeveer even groot: 66% van de arbeidsjaren was terug te vinden in de **primaire productie**. De **toelevering**, 24% voor glas en 22% voor open grond, was in beide sectoren de tweede voorziener van werkgelegenheid. Distributie en verwerking nemen het kleinste deel van de arbeidsjaren op zich.

Indicatoren

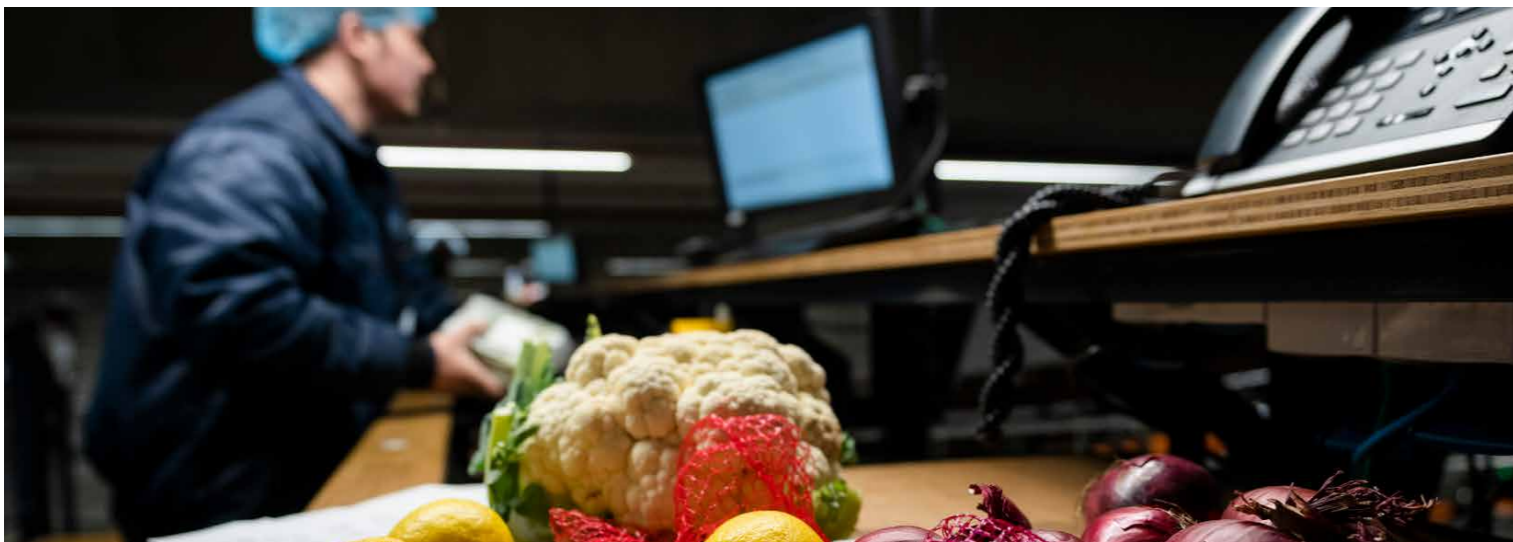
- 12: Totale werkgelegenheid in Zuid-Hollandse tuinbouwsector. Data op niveau Zuid-Holland.
- 13: Bereikt doelbereik deelakkoord Human Capital Agenda Greenport West-Holland. Data op niveau Greenport West-Holland.
- 14: Aantallen internationale medewerkers werkzaam in de Zuid-Hollandse tuinbouwsector. Data op niveau Zuid-Holland.

Doelbereik deelakkoord HCA

In 2020 is de Deelakkoord Human Capital Zuid-Holland Greenport West-Holland van start gegaan. In de afgelopen jaren is er hard gewerkt aan het uitvoeren van deze agenda en heeft dit ook tot concrete resultaten geleid. Tegelijkertijd zijn, ook gezien de toenemende schaarste op de arbeidsmarkt, de uitdagingen om een succesvol vervolg aan het deelakkoord te geven groot. In de afgelopen jaren zijn er **ruim 30 initiatieven** gerealiseerd, zijn **ruim 3600 studenten** in aanraking gekomen met de tuinbouw, zijn **1740 ondernemers betrokken** bij de HCA en is tot nu toe **64,4% van de HCA gerealiseerd**. De komende jaren wordt hard verder gewerkt aan het realiseren van het vervolg van de agenda

Internationale medewerkers

Volledige data over internationale medewerkers specifiek voor de (glas)tuinbouw ontbreken nog. Wel zijn de gegevens bekend over het totaal aantal internationale medewerkers in Nederland en Zuid-Holland. In 2020 werkten er bijna **145.000 internationale medewerkers** in Zuid-Holland. Het aantal internationale medewerkers is jaarlijks gemiddeld gegroeid met 5,2%, een stijging die hoger is dan het landelijke gemiddelde van 4,2%. De meest recente volledige cijfers die een inschatting geven van het percentage internationale medewerkers in de glastuinbouw stamt uit 2018 en betreft een onderzoek van de Erasmus Universiteit in opdracht van de provincie Zuid-Holland. In dit onderzoek wordt genoemd dat **72% van de werknemers die in 2018 in de glastuinbouw werkten dat anders deed dan via een direct dienstverband bij het bedrijf zelf**. Van deze groep was **80% een internationale werknemer die via een uitzendbureau was gedetacheerd**. Dit geeft een goede indicatie van de proportie en het belang van internationale werknemers in Zuid-Holland. 40% van de internationale medewerkers was afkomstig uit Polen en 28% verbleef korter dan een jaar in Zuid-Holland.

Thema 7: Vermarkten van kennis naar landen buiten Europa

Nederland staat internationaal bekend als handelsland. Als tweede exporteur van land- en tuinbouwgoederen wereldwijd is deze reputatie niet onterecht. Een belangrijk deel van de export is terug te leiden naar de Zuid-Hollandse tuinbouw. Om een volledig beeld te krijgen van de exportstromen vanuit het Zuid-Hollandse tuinbouwgebied, wordt er in dit thema gekeken naar de verhouding tussen de verschillende bestemmingen. Daarnaast is er de laatste jaren ook steeds meer aandacht voor het exporteren van kennis en techniek. Het vermarkten van tuinbouwkennis naar landen buiten Europa is cruciaal voor de wereldwijde voedselzekerheid, duurzaamheid en innovatie. De nationale Tuinbouwagenda 2019-2030 beschrijft de strategie 'Feeding and Greening the Megacities'. Deze strategie focust op het vermarkten van de primaire tuinbouwproducten in (West-)Europa en het verkopen van kennis en technologie in de rest van de wereld. Omdat de Nederlandse tuinbouw internationaal koploper is in innovatie en verduurzaming, biedt dit kansen om ook kennis te verhandelen. Dit geeft op internationale schaal landen en grote steden de kans om zelf gezond en duurzaam voedsel te produceren voor hun inwoners.

Indicatoren

- 15: Omzet Zuid-Hollandse tuinbouwsector buiten Europa. Data op niveau Zuid-Holland en nationaal.
- 16: Verhouding in omzet Zuid-Hollandse tuinbouwsector buiten Europa tussen kennis en primaire producten. Data op niveau Zuid-Holland en nationaal

De export van goederen binnen en buiten Europa

In 2022 bedroeg de volledige export van primaire goederen (de daadwerkelijke tuinbouwproducten zoals vruchtgroenten en bloemen) in Nederland **15,1 miljard euro**. De Zuid-Hollandse tuinbouw was verantwoordelijk voor **7,1 miljard euro**. Bijna de helft van de volledige export van primaire goederen in Nederland is daarmee terug te leiden naar Zuid-Holland. Van de Zuid-Hollandse export bleef **6,4 miljard euro in Europa en ging 659 miljoen euro naar buiten Europa**. De grootste afzetmarkten binnen Europa zijn Duitsland (2,1 miljard euro), het Verenigd Koninkrijk (1,2 miljard euro) en Frankrijk (435 miljoen euro). Voor zowel de export binnen Europa en buiten Europa gaat dit om een lichte stijging ten opzichte van 2020. De enige categorie producten die meer buiten Europa dan binnen Europa verhandeld werd, is **bloembollen**. Dit is tevens de productgroep die het meest verhandeld is buiten Europa, met **242 miljoen euro**.

De verhouding in omzet door export van kennis en primaire producten buiten Europa

Naast primaire producten worden ook kennis en landbouw-gerelateerde goederen verhandeld. Het is lastig gebleken om een cijfer te geven aan de abstracte factor kennis. Om toch een indicatie te geven wordt er gekeken naar de export van landbouw-gerelateerde goederen buiten Europa. Op nationale schaal werd er in 2022 **2,2 miljard euro** aan landbouw-gerelateerde goederen naar buiten Europa geëxporteerd, vanuit Zuid-Holland bedroeg dit **648 miljoen euro**. Een belangrijk verschil dat uit de data naar voren komt is dat bij **nationale export meststoffen meer dan 1/3e** van het totaal opmaken (binnen Europa zelfs ruim de helft). Bij de Zuid-Hollandse export bestaat **537 miljoen uit groentezaden of kasmaterialen**. Naar verhouding ligt de export van de Zuid-Hollandse sector dus meer bij zaden en materialen, dan bij meststoffen.

Thema 8: Versterken van het tuinbouwnetwerk

Het versterken van het tuinbouwnetwerk is van vitaal belang voor de tuinbouwsector, omdat het samenwerking en kennisuitwisseling bevordert. Dit leidt tot innovatie, efficiëntieverbetering en het delen van successen. Het vergroot de veerkracht van de sector, helpt bij het aanpakken van uitdagingen zoals klimaatverandering, en opent de deuren naar nieuwe zakelijke kansen en markten.

Het achtste en laatste thema kijkt naar de bijdrage aan het versterken van het tuinbouwnetwerk (de triple helix) van de verschillende Greenport netwerken. Dit geldt voor zowel de regionale als de landelijke netwerken.

Een van de indicatoren in dit thema gaat over de ontwikkeling van het tuinbouwnetwerk per Greenport, met als eenheid de aantallen + groei/daling van het aantal partners per Greenport. Deze data geven vooral een indicatie over de bekendheid van de regionale Greenports in het netwerk. De tweede indicator is de mate waarin de provincie zelf meerwaarde ervaart van de Greenports netwerken. Om een volledig beeld te geven, is ook de mate waarin partners in het netwerk zelf de inzet van de provincie in de regionale Greenports ervaren opgenomen.

Indicator

17: Ontwikkeling in de governance van het tuinbouwnetwerk per Greenport

Netwerken Greenports

Wanneer er gekeken wordt naar de cijfers over de ontwikkeling van het aantal partners bij de Greenports valt bij de Greenport West-Holland te zien dat er in 2021 16 overheden, 25 bedrijven en 9 kennis- & onderwijsinstellingen aangesloten waren. Dit ten opzichte van 11 overheden, 14 bedrijven en 9 kennis- & onderwijsinstellingen in 2015. **Het netwerk is dus in 6 jaar tijd aanzienlijk gegroeid.** Voor de Greenports Boskoop en Aalsmeer waren dit soort gegevens niet direct voorhanden, maar de groei van het netwerk van West-Holland is wel kenmerkend voor een bredere trend in de Greenports-wereld. Uit een jaarverslag van Greenports Nederland komt naar voren dat er hard gewerkt wordt aan het toevoegen van extra clusters, waaronder in Brabant en Noord-Nederland. **Dit sluit aan bij de trend die zichtbaar is dat er steeds meer partners aansluiten bij de Greenports.**

Rol van de provincie & de waardering daarvan

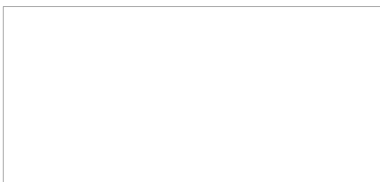
Wanneer partners gevraagd worden naar hun perceptie van de inzet van de provincie, komt eenzelfde beeld naar voren als al eerder geschetst in deze monitor. Partijen ervaren steun van de provincie als actieve partner in de Greenports en vinden het contact met de provincie laagdrempelig en open. Financiële bijdragen en garantstellingen worden als belangrijke pijler gezien om continuïteit te waarborgen in de samenwerking in het cluster. Een kritische noot vanuit de sector is dat zij de provinciale organisatie als 'verzuild' gestructureerd ervaren, waar er meer behoefte is aan integrale en domein-overstijgende samenwerking. Ook moet er meer aandacht voor en kennis over de bijdrage die de sector levert aan verschillende maatschappelijke opgaven komen onder de medewerkers van de provincie.

Colofon

Dit is een uitgave van de provincie Zuid-Holland
November 2023

Provincie Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
www.zuid-holland.nl

Onderzoeksbureaus/leveraars van informatie
Wageningen Economic Research, BlueTerra

Vormgeving en productie
Vakteam Grafimedia, provincie Zuid-Holland

230902997